

Άρχιμ. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος (1919-2020) Ἔργογραφία

Πρεσβ. Γεωργίου Ἐ. Μποροβίλου*

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος, θεολόγος, συγγραφέας καὶ προϊστάμενος τῆς Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή», γεννήθηκε στὴν Ἀθήνα στὶς 10 Ὀκτωβρίου 1921. Ἐκοιμήθη στὴν Ἁγία Παρασκευὴ τὴν 1η Φεβρουαρίου 2020.

Ὁ γενικώτερος προσανατολισμὸς ποὺ ἔδωσε στὸ ἱεραποστολικὸ ἔργο ἦταν, κατὰ τὸν ἴδιο, ἡ σύζευξη τῆς Θεολογίας καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς: «Ἡ στροφὴ πρὸς τὰς πηγὰς ποὺ εἶναι ἡ Ἁγία Γραφή, οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ Λειτουργία» (*Προσανατολισμοί*, σ. 143).

Τὴν πραγμάτωση τοῦ σκοποῦ αὐτοῦ προσπάθησε νὰ ἐπιτύχει μὲ δύο τρόπους: Ὁ ἕνας εἶχε συμβολικὸ χαρακτῆρα καὶ συνίστατο σὲ δύο ἐπισκέψεις, στὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ στὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως, γιὰ νὰ τονισθεῖ ἅφ' ἑνὸς ἡ σχέση καὶ συνεργασία ἱεραποστολῆς καὶ ἀσκητικῆς ζωῆς καὶ νὰ δηλωθεῖ ἅφ' ἑτέρου ἡ ἀναγνώριση καὶ ὁ σεβασμὸς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς καὶ ἡ ἔνταξη κάθε προσπάθειας ὑπὸ τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ δεύτερος τρόπος ἦταν ὁ συστηματικὸς, ἦτοι ἡ Θεολογία νὰ ἀποβεῖ ἐκκλησιαστικὸ γεγονός καὶ νὰ εἶναι ζωντανή.

Μὲ αὐτὲς τὶς ἀπόψεις καὶ τὸν ἐπηρεασμὸ πολλῶν νέων Θεολόγων, ἀναδείχθηκε παράγοντας τῆς ἀνανέωσης τῆς Ὀρθόδοξης Θεολογίας καὶ τῆς στροφῆς πρὸς τὸ πατερικὸ πνεῦμα, αὐτοῦ ποὺ λέγεται «Θεολογία τοῦ '60».

Ὡς συγγραφέας ὑπῆρξε ιδιαίτερα παραγωγικὸς. Τὰ ἔργα του, κυρίως θεολογικά, ἐκτείνονται σὲ ἀρκετοὺς τομεῖς, ὅπως ὁ δογματικὸς, ὁ ἐρμηνευτικὸς, ὁ ἱστορικὸς-πατρολογικὸς, ὁ ποιμαντικὸς, ὁ ἀγιολογικὸς.

* Ὁ πρεσβ. Γεώργιος Ἐ. Μποροβίλος εἶναι διδάκτωρ Θεολογίας.

Ἀσχολήθηκε μὲ θέματα διεκκλησιαστικῶν σχέσεων καὶ μὲ θέματα προαγωγῆς τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς.

Τὰ ἔργα του τὰ ταξινομοῦμε εἰδολογικά: σὲ αὐτοτελῆ, σὲ ἐπιμέλειες, σὲ συνεργασίες σὲ διεύθυνση σειρῶν, σὲ μεταφράσεις. Κυκλοφοροῦν μὲ τὸ ὄνομά του ἢ καὶ μὲ ψευδώνυμο. Χρησιμοποιεῖ στίς περισσότερες περιπτώσεις τὸ «Β. Ἑραστος» ἢ «Ἑραστος μοναχός» καὶ σπανιώτερα τὸ «Ἡλίας Θεοβίτης», «Χ. Τηνιακός» καὶ σὲ στιχουργήματα καὶ προσευχῆς τὸ «Ἅγις Φλογέρας». Σὲ πολλὰ ἄρθρα ὑπογράφει μὲ τὰ ἀρχικά του *Η.Δ.Μ.*

Ἡ ἐργογραφία αὐτῆ ἔχει ὀρισμένες ἐγγενεῖς ἀτέλειες, καθὼς δὲν ἔχουν ἀποδελτιωθεῖ τὰ ἄρθρα του στὰ περιοδικὰ *Ζωή*, *Ἀνάπλασις*, *Ἀκτίνες*, *Ἐκκλησία*, *Ἐφημέριος*, *Κοινωνία*, *Τὰ Νειάτα* κ.ἄ. Ἡ δυσκολία ἐπιτείνεται, διότι τὰ περισσότερα εἶναι ἀνυπόγραφα, ὅπως συνηθιζόταν στὰ θρησκευτικὰ περιοδικὰ. Εἶναι γεγονός ὅμως πὼς τὰ ἄρθρα, οἱ ἐπιστολὲς καὶ οἱ ἐπισημάνσεις ἔχουν περάσει στὰ βιβλία του διότι εἶχε τὸ χαρακτηριστικὸ νὰ ἐπεξεργάζεται τὰ θέματά του καὶ νὰ τὰ παρακολουθεῖ κατὰ τὴ μεταβολὴ τῶν δεδομένων τους στὴ διάρκειά τοῦ χρόνου. Πρέσβευε τὴν ἀρχή: «τίποτε νὰ μὴν πάει χαμένο».

Ἡ ἀνάγνωσις καὶ μεταγραφή μεγάλου ἀριθμοῦ σημειωμάτων του, ἐλπίζουμε πὼς θὰ φωτίσει πολλὰς πτυχῆς τῆς προσωπικότητάς του καὶ τοῦ ἔργου του. Τὸ σχῆμα ὄλων τῶν βιβλίων εἶναι 8ο.

A. Αὐτοτελῆ ἔργα

1. *Οἱ νέοι στὸν πόνο καὶ στὴ δράση*, ἐκδ. Χ.Φ.Ε., Ἀθήνα 1946, ²1999, 119 σσ.
2. *Μεγάλοι Δημιουργοί*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1950-²1952-⁴1978, 200 σσ. + πίνακες.
3. *Ἐργάται τοῦ πνεύματος*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1954, 256 σσ.
4. *Κινηματογράφος καὶ νεότης*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα ²1954, 144 σσ.
5. *Ἡ Νοσταλγία τῆς Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1956, 152 σσ. (μετάφρασις στὰ Ἀγγλικά, 1959).
6. *Βυζαντινοὶ Ναοὶ τῆς Ἑλλάδος*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1958.
7. *Byzantine Churches of Greece and Cyprus*, Holy Cross Orth. Press, Brookline Ma. 1984.

8. *Ἡ Ἐκκλησία τῶν Μαρτύρων*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα ²1960, 316 σσ. + εἰκ.
9. *Ὁ Σύγχρονος Ἄνθρωπος καὶ ἡ Ἐξομολόγησις*, (συνεργασία Ἰω. Κολιτσάρα), ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1960.
10. *Οἱ Θεμελιωταὶ τῶν Ἐπιστημῶν*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα, ²1962, 318 σσ.
11. *Προσανατολισμοί. Ὀμιλῖαι πρὸς τὰ Χρ. Σωματεῖα*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1962, 167 σσ.
12. *Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὁ Ἄνθρωπος*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1965· ²1979, 360 σσ.
13. *Ἅγιες Μορφές στὴν Πάτμο*, Ἀθήνα 1966 (;).
14. *Βυζάντιον. Ἐνας κόσμος πνεύματος καὶ ἀγάπης*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1967, 365 σσ. + πίνακες.
15. *Παραλειπόμενα Εὐσεβίου Ματθοπούλου*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1969, 176 σσ· ²1985, 275 σσ· ³2001.
16. *Ἅγιες Γυναῖκες τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1969, 134 σσ.
17. *Ἡ Ἐκκλησία ἐν πορείᾳ*, ἐκδ. Κιβωτός, Ἀθήνα χ.χ. (1970;), 349 σσ.
18. *Γύρω ἀπὸ τὸν γάμο*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1971, 85 σσ.
19. *Χαρισματικὴ Ζωή. Τὸ Βασιλείον ἱεράτευμα τῶν πιστῶν εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν*, ἐκδ. Δωδώνη, Ἀθήνα 1972, 139 σσ.
20. *Υπάρχει σήμερον νοσταλγία τῆς Ὀρθοδοξίας;*, Ἀθήνα 1972, 80 σσ.
21. *Ἅγιοι τῆς Ρωσίας*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1973, 155 σσ.
22. *Φάρμακον ἀθανασίας*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα ⁴1974, 158 σσ· ⁶1997 (μεταφράσεις: Ρωσικά, Σερβικά, Κορεατικά).
23. *Τὸ πολίτευμα τῶν χριστιανῶν. Δοκίμια θεολογικὰ καὶ ὁδηγητικὰ*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη 1975, 174 σσ.
24. *Τὸ νησὶ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1975, 22 σσ.
25. *Ἡ ἀγωνία τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου*, ἐκδ. Α. Μαρτίνος, Ἀθήνα 1976, 352 σσ· ²1985.
26. *Ἅγιες Μορφές τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1977, 176 σσ· ²1994.
27. *Μαρτυρίες καὶ Ἐπιστροφές*, ἐκδ. Δαμασκός, Ἀθήνα 1981, 99 σσ. [ἀποτελεῖ συμπληρωμένη ἔκδοσις τοῦ: *Ἐπιστροφές*, ἐκδ. Χ.Φ.Ε., Ἀθήνα 1970].
28. *Συνεργοὶ Θεοῦ*, ἐκδ. Πειραιϊκὸς Φάρος, Πειραιᾶς 1982, σ. 133 σσ.
29. *Σχόλια στὴν πρὸς Κολοσσαεῖς*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1985, 73 σσ.
30. *Θεολογικὲς παρουσίες*, ἐκδ. Ζύμη, Ἀθήνα 1986, 204 σσ.

31. *Αναγεννητικό Κίνημα. Παραφυάδες των Κολλυβάδων*, έκδ. Ζωή, Αθήνα 1986, 105 σσ. ²1987.
32. *Για μιὰ Ὀρθόδοξη Πορεία*, έκδ. Πειραιϊκὸς Φάρος, Πειραιᾶς 1989, 56 σσ. ³2001, 56 σσ. [ἀποτελεῖ ἐπεξεργασμένη ἔκδοση τοῦ: Ἔνα γράμμα ἀπὸ τὴν Τῆνον πρὸς τοὺς ὀρθοδόξους ἀδελφούς μας, έκδ. Π.Ι.Ε., Τῆνος 1968 (σὲ συνεργασία Ν. Σελέντη, Ἄγ. Φατούρου, Π. Ζωγράφου)].
33. *Πνευματικὸ Ὀδοιπορικόν*, έκδ. Ἐλαφος, Αθήνα χ.χ., 77 σσ.
34. *Ἀλέξανδρος Γιάλας*, έκδ. Δαμασκός, Αθήνα 1988, σ. 171 σσ. + εἰκόνες.
35. *Πῶς βλέπουν οἱ Πατέρες τὴν ἐξομολόγησι*, έκδ. Ζωή, Αθήνα 1990, 93 σσ.
36. *Χριστιανισμὸς καὶ ἐργασία*, έκδ. Ζύμη, Αθήνα 1991, 142 σσ.
37. *Ὁ ἱερεὺς διάκονος Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων*, έκδ. Τῆνος, Αθήνα 1992, 31 σσ.
38. *Ἱερόθεος Μητρόπουλος*, έκδ. Ἐπτάλοφος, Αθήνα 1993, 157 σσ.
39. *Σημάδια τοῦ Πνεύματος*, έκδ. Τέρτιος, Κατερίνη 1993, 103 σσ.
40. *Λαϊκὸ συναξάρι*, έκδ. Ζύμη, Αθήνα 1993, 116 σσ.
41. *Ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ*, έκδ. Ζωή, Αθήνα ⁴1994, 91 σσ. (μεταφράση: Σερβικά).
42. *Σκαπανεῖς τοῦ Εὐαγγελίου*, έκδ. Φῶς, Αθήνα 1994, 157 σσ.
43. *Ὀρθόδοξες προσεγγίσεις*, έκδ. Γρηγόρης, Αθήνα 1996, σ. 133 σσ.
44. *Μαθητεία στὴν καινούργια ζωὴ*, έκδ. Χ.Φ.Ε., Αθήνα , ²1998, 144 σσ.
45. *Ὁ Λυτρωτὴς καὶ ὁ Παράκλητος κατὰ τοὺς Πατέρας*, έκδ. Ζωή, Αθήνα 1997, 190 σσ.
46. *Πατερικὰ διαμάντια*, έκδ. Ζωή, Αθήνα ²1997, 176 σσ.
47. *Πορεία εὐθύνης*, έκδ. Χ.Φ.Ε., Αθήνα ²1998, 93 σσ.
48. *Τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας*, έκδ. Ζωή, Αθήνα 1999, 109 σσ.
49. *Τρεῖς Ἐπιστολές*, έκδ. Δαμασκός, Αθήνα 2000, 48 σσ.
50. *Δημήτρης Κουτρομπῆς. Γράμματα ἀγωνίας*, έκδ. Λυχνία, Αθήνα.
51. *Ἐργογραφία Ἀλ. Τσιριντάνη*, έκδ. Δαμασκός, Αθήνα 2002.
52. *Τρεῖς Μορφές Ἱερές*, έκδ. Δαμασκός, Αθήνα 2002, 71 σσ.
53. *Για τὴν οἰκογένεια. Προβληματισμοὶ καὶ προτάσεις*, έκδ. Δαμασκός, Αθήνα 2004.
54. *Συμβολὴ τῆς γυναίκας στὴν πνευματικὴ ζωὴ. Νεοελληνικὴ Βιβλιογραφία*, έκδ. Τῆνος, Αθήνα 2004, 32 σσ.

55. *Τρεῖς σύγχρονοι Θεολόγοι*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2004, 52 σσ.
56. *Ἡ Δύση ἀνακαλύπτει τὴν Ἀνατολή*, ἐκδ. Τῆνος, Ἀθήνα 2005, 94 σσ.· ²2006, 106 σσ.
57. *Τὰ θεμέλια τῆς Εὐρώπης*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2006, 64 σσ.
58. *Ἀνίχνευση Ψευδωνύμων τοῦ περιοδ. «Ἀκτίνες»*, (συνεργ. Γ. Ἄθου), Ἀθήνα 2008, 16 σσ.
59. *Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης. Ἀπὸ τὸν μικρόκοσμο ἐνὸς μεγάλου*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2009, 80 σσ.
60. *Δέκα σύγχρονες μορφές*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2014, 120 σσ.
61. *Κραυγές ἰκεσίας (προσευχές)*, ἐκδ. Ἐλαφος, Ἀθήνα 1968, 92 σσ.
- 62.† *Ἐπίσκεψη σὲ Κέντρα Μοναστικά καὶ Κοιτίδες Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Τῆνος, Ἀθήνα 2022, σχ. 4^ο, 106 σσ.

Μὲ ψευδώνυμο

1. Ἐράστου Μοναχοῦ, *Δύο σύγχρονοι ἅγιοι*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα ²1966, 107 σσ.
2. Χ. Τηνιακοῦ, *Μεγάλη Ἐβδομάς στὴν Τῆνο*, ἐκδ. Τῆνος, Ἀθήνα χ.χ., 118 σσ.
3. Χ. Τηνιακοῦ, *Ἐμπειρίες Ἁγίων*, ἐκδ. Τῆνος, Ἀθήνα, χ.χ.
4. (Ἀωνόμου), *Μπροστὰ στὸ δράμα τοῦ σήμερα*, ἐκδ. Χρ. Στέγη, Πάτρα 1986, 50 σσ.
5. (Ἀωνόμου), *Ἐρατὼ Φυτίλη*, ἐκδ. Λυχνία, Ἀθήνα 2000, 23 σσ.
6. Ἅγις Φλογέρας, *Στίχοι Νηπίων*, Ἀθήνα 1999.
7. Ἅγις Φλογέρας, *Ἀφιερώματα (ποιήματα καὶ προσευχές)*, Ἀθήνα 1997.
8. Ἅγις Φλογέρας, *Τῆς ἐποχῆς*, Καλαμάτα 2007.
9. Ἅγις Φλογέρας, *Κραυγές στὴ σύγχρονη ἔρημο*, ἐκδ. Ἐν πλῶ, Ἀθήνα 2009, σ. 68 σσ.

Ἀνώνυμα¹

1. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος – Στέργιος Βίττης, *Ὁμιλεῖ τὸ μέτωπον*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα (;).
2. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος, *Ἀγάπης ἀντίλαλοι*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα (;).

1. Σήμερα τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι ἐκτὸς κυκλοφορίας. Τὰ κατέγραψε ὁ ἴδιος.

3. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος – Ἐλένη Κούκου, *Ἀπὸ τὸ πικρὸ γλυκύ*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα (:).
4. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος (ἐπιστασία), *Σύγχρονοι ὁδηγηταί*, ἐκδ. Χ.Φ.Ε. (;).
5. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος, *Κινηματογράφος καὶ νεότης*, Ἀθήνα χ.χ. (;).

Β. Ἐπιμέλεια

1. *Θεολογία. Ἀλήθεια καὶ Ζωή. Πνευματικὸν Συμπόσιον*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1962, 236 σσ.
2. *Τρία Δοκίμια περὶ Ὁρθοδοξίας*, ἐκδ. Χ.Ε.Ε., Ἀθήνα 1962, 78 σσ.
3. *Μοναχισμὸς καὶ σύγχρονος κόσμος*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1963, 254 σσ.
4. *Orthodoxy 1964. A Sign of God. A Pan-Orthodox Symposium*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1964, 441 σσ.
5. *Ἡ Λειτουργία μας*, ἐκδ. Ζωή, Ἀθήνα 1967.
6. *Ὁ Ζωντανὸς Λόγος. Πνευματικὸν Συμπόσιον περὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, Ἱερὸν Ἴδρυμα ὁσίου Ἰωάννου Ρώσου*, Χαλκίδα 1970, 168 σσ.
7. *Σύγχρονοι Ὁδηγηταί*, ἐκδ. Χ.Φ.Ε., Ἀθήνα 1957.

Γ. Ἐκδόσεις κειμένων

1. *Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μιχαὴλ τοῦ Μαλεΐνου*, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Τήνος 1968.
2. *Ἀκολουθία τῆς ὁσίας μητρὸς ἡμῶν Μακρίνας*, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Τήνος 1972.
3. *Ἀκολουθία εἰς τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον Γοργοῦπήκοον*, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Τήνος 1972.
4. Κ. Δαπόντε, *Ἐξήγησις τῆς Θείας Λειτουργίας*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1997.
5. Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου, *Ἀσματικαὶ Ἀκολουθίαι*, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1999.

Δ. Διεύθυνση

Σειρά: *Ἄνθη τῆς Ἐρήμου*, Βίοι ἀρχαίων Ἀσκητῶν τ. 1-20, (ἐπιμ. καὶ νεοελ. ἀπόδοση ἀπὸ συνεργάτες, ὅπως σημειώνεται σὲ κάθε ἔργο).

1. *Ἱστορία τῶν Μοναχῶν τῆς Αἰγύπτου*, ἀγνώστου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀρχιμ. Ἡλίας Μαστρογιαννόπουλος, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Ἀθήνα 1970.
2. *Βίος τοῦ ἀγίου Παχωμίου*, ἀγνώστου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀρχιμ. Ἀγαθόνικος Φατοῦρος, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Ἀθήνα 1971.
3. *Βίος τοῦ ἀγίου Εὐθυμίου*, Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, εἰσαγ.-μετάφρ. ἀρχιμ. Νικόδημος Γιαννακόπουλος, ἐκδ. Ἐ. Ἰ. Ἀγ. Ἰωάννου Ρώσου, Χαλκίδα 1972.
4. *Βίος ὀσίου Δανιὴλ τοῦ Στυλίτου*, ἀγνώστου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀθανασίου Κοτταδάκη, ἐκδ. Ἰ. Μ. Βαρλαάμ, Ἀθήνα 1972.
5. *Βίος τῆς ὀσίας Μακρίνας*, Γρηγορίου Νύσσης, εἰσαγ.-μετάφρ. Λεωνίδας Χαριτίδης, ἐκδ. Ἰ. Μ. Ἀγ. Γεωργίου Ἡλίων, Ἀθήνα 1973.
6. *Βίος τοῦ ἀγίου Ὑπατίου*, Καλλινίκου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἄννα Ἀρβανίτη, Ἰ. Μ. Πεντέλης, Ἀθήνα 1973.
7. *Φιλόθεος Ἱστορία Α΄*, Θεοδωρήτου Κύρου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀθηνᾶ Καραμπέτσου, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Ἀθήνα 1974.
8. *Φιλόθεος Ἱστορία Β΄*, Θεοδωρήτου Κύρου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀθηνᾶ Καραμπέτσου, ἐκδ. Ἰ. Μ. Κεχροβουνίου, Ἀθήνα 1974.
9. *Βίος Ἀλυπίου καὶ Λουκᾶ τῶν Στυλιτῶν*, ἀγνώστου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀθ. Κοτταδάκης, ἐκδ. Ἰ. Μ. Θηβῶν & Λεβαδείας, Ἀθήνα 1975.
10. *Βίος τοῦ ὀσίου Σάββα τοῦ Ἠγιασμένου*, Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, εἰσαγ.-μετάφρ. ἀρχιμ. Νικόδημος Γιαννακόπουλος, ἐκδ. Ἰ. Μ. Καρυστίας & Σκύρου, Ἀθήνα 1975.
11. *Βίος τῆς ὀσίας Μελάνης*, Γεροντίου, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἐλευθ. Μάινας, ἐκδ. Ἰ. Μ. Βυτουμᾶ, Ἀθήνα 1975.
12. *Βίος τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Ἀκραγαντίνων*, Λεοντίου, εἰσαγ.-μετάφρ. ἀρχιμ. Ἀγαθόνικος Φατοῦρος, ἐκδ. ἠγουμένου Ἀνθίμου Ἰ. Μ. Ἀγίας Λαύρας, Ἀθήνα 1976.
13. *Βίος τῆς ἀγίας Συγκλητικῆς*, Ἀθανασίου (ἀμφιβ.), εἰσαγ.-μετάφρ. Παυλίνας μοναχῆς, ἐκδ. Ἰ. Μητρ. Ἐδέσσης καὶ Πέλλης, Ἀθήνα χ.χ., καὶ Ἰ. Μ. Ἀγίας Τριάδος Κιθαιρώνας, Ἀθήνα ³1986.

14. *Βίος τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Μεγάλου*, Ἀθανασίου, μετάφρ. ἀρχιμ. Ἰωαννίκιος, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα χ.χ.
15. *Βίος τῆς ἁγίας Ὀλυμπιάδος*, εἰσαγ.-μετάφρ. Ἀθηνᾶ Καραμπέτσου, ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα χ.χ.
16. *Λαυσαϊκὴ Ἱστορία*, Παλλαδίου, εἰσαγ.-μετάφρ. μοναχὸς Συμεών, ἐκδ. Ἰ. Μ. Σταυρονικήτα, Ἅγιον Ὄρος 1980.
17. *Λειμωνάριον*, Ἰωάν. Μόσχου, εἰσαγ.-μεταφρ. μοναχὸς Θεολόγος, ἐκδ. Ἰ. Μ. Σταυρονικήτα, Ἅγιον Ὄρος 1983.
18. *Ἀσκητὲς τῆς Παλαιστίνης. Βίοι τῶν ὁσίων Ἰωάννου Ἡσυχαστοῦ Κυριακοῦ Θεοδοσίου Θεογνίου Ἀβρααμίου*, Κυρίλου Σκυθοπολίτου, ἀπόδ. Δήμητρα Σβορώνου, ἐκδ. Ἰ. Μ. Μεταμορφώσεως Μετεώρων, Ἀθήνα 1982.
19. *Βίος Ὁσίου Ἀλεξάνδρου τῶν Ἀκοιμήτων*, Σύρου μαθητοῦ, εἰσαγ.-μετάφρ. ἀρχιμ. Πολύκαρπος Κοροβέσης, ἐκδ. Τήνος, Ἀθήνα 1983.
20. *Βίος τοῦ ἁγίου Ἰλαρίωνος τοῦ Μεγάλου*, Ἰερωνύμου-Σωφρονίου, εἰσαγ.-μετάφρ. Κίμων Παπαχριστόπουλος, ἐκδ. Ἀποστολική Διακονία, Ἀθήνα 1986.

Ε. Ἐποπτεία

1. *Τί πρόσφερε ὁ Χριστιανισμός*, τ. 1- 9, ἐκδ. Τήνος, 1979-1993.

Κάτω ἀπὸ τὸν γενικὸ τίτλο τῆς σειρᾶς κυκλοφόρησαν ἑννέα τόμοι ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Τήνος, ποὺ τοὺς ἐπιμελήθηκαν συνεργάτες, μὲ τὰ ἀκόλουθα ἐπὶ μέρους θέματα:

- α. *Κοινωνικὴ Πρόνοια καὶ Ἀλληλεγγύη*, Ἀθήνα 1979.
- β. *Τὸ Κοινωνικὸ Πρόβλημα*, Ἀθήνα 1979.
- γ. *Κοινωνικὴ Μέριμνα στὴν Τουρκοκρατία*, Ἀθήνα 1980.
- δ. *Κοινωνικὴ μέριμνα στὸν Σύγχρονο Ὀρθόδοξο Χῶρο*, Ἀθήνα 1982.
- ε. *Οἱ ρίζες τῆς Εὐρώπης*, Ἀθήνα 1983.
- στ. *Μορφὲς τοῦ Βυζαντινοῦ Πολιτισμοῦ*, Ἀθήνα 1986.
- ζ. *Εἰκαστικὲς Τέχνες*, Ἀθήνα 1988.
- η. *Μουσικὴ*, Ἀθήνα 1990.
- θ. *Ἀστέρια τῆς Λογοτεχνίας*, Ἀθήνα 1993.

2. *Ποιοί είμαστε; Για την αυτοπροσωπογραφία των Νεοελλήνων*, έκδ. Πειραιϊκός Φάρος, Πειραιϊς 1978, 94 σσ.: ²1989.
3. *Άπο τον Μάρξ στον Λένιν. Μαρτυρίες και στοχασμοί για τή θεωρία και τήν έφαρμογή του σοσιαλισμού*, [συνεργασία Γ. Έ. Μποροβίλος], Άθήνα 1982.

ΣΤ. Μεταφράσεις

1. T. Toth, *Ό Χριστός και οί νέοι*, έκδ. Δαμασκός, Άθήνα 1956, 125 σσ.
2. L. Gillet, *Άγάπη δίχως όρια*, έκδ. Έλαφος, Άθήνα 1997, 92 σσ.

Z. Άρθρα - Άνάτυπα

1. *Άυτοσυνειδησία και χρέος τής Όρθοδόξου Θεολογίας*, Άθήνα 1974.
2. *Σοϋ μιλω για τον έρωτα*, Άθήνα 1975.
3. «Στις παραμονές του 1981», *Κοινωνία* 23 (1980), σσ. 5-15.
4. *Άπαγγελω τήν αλήθειάν σου. Λειτουργική έκφρασι και ιερή άπαγγελία*, Άθήνα 1981.
5. «Τιμή στον πολύτεκνο ιερέα», *Έφημέριος* (Άθήνα 1998).
6. «Άλέξανδρος Γκιάλας – Γ. Βερίτης ό Χριστοκεντρικός», *Κοινωνία* 41 (1998), σσ. 155-163.
7. *Υπόμνημα προς τήν I. Σύνοδον τής Έκκλησίας τής Ελλάδος περι τής Θ. Λατρείας*, Άνώτερον Ίερατικόν Φροντιστήριο Τήνου, Τήνος 1968.